

Rezultatele săpăturilor arheologice din insula Păcuiul lui Soare

Colectivul de cercetare: Petre Diaconu (responsabilul șantierului), C. Custurea și Gh. Papuc (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie — Constanța); Th. Papasima și P. Vlădilă (Muzeul de Istorie a jud. Ialomița — Călărași); studenții Aurelia și Dimitrie Enache.

Cercetările, eșalonate în perioada 1 iulie—1 octombrie 1979, s-au desfășurat în cele două sectoare importante ale cetății: „sectorul Poarta” și „sectorul Port”. În sectorul Poartă au continuat investigațiile din cadrul secțiunii SIO, începute încă în anul 1977. În această secțiune, croită perpendicular pe zidul de incintă, care mărginește latura sud-vestică a cetății, a fost definit conturul unor locuințe de suprafață din epocă medievală, locuințe cu temelii din pietre refolosite. Totodată, a fost golit conținutul unei gropi menajere din sec. XIV, acoperită cu țigle mari de epocă romană, desigur refolosite. Continuându-se săpătura, la adâncimea medie de 1 m s-a ajuns la nivelul de viațuire medieval timpuriu, datat în ultima parte a secolului al XI-lea. De remarcat că înspre capătul sud-estic al secțiunii s-au descoperit 8 monede de bronz, anepigrafe, bizantine, din veacul al XI-lea.

Tot în zona porții a fost trasată o nouă secțiune (SIR) având lungimea de 13,40 m și lățimea de 2 m. Ea este paralelă cu zidul de nord-est al incintei, aflându-se la o depărtare de 9,40 m față de acesta. Este orientată SE—NV și cade perpendicular pe malul Dunării. Înspre capătul dunărean SIR intersectează SI 1956, iar înspre capătul opus intersectează SI 1962—1963.

La adâncimea de 0,60—0,65 m, față de nivelul actual, a apărut o masă de pietre neregulate de mărime mică. Evident, avem de-a face cu nivelul ultim de viațuire de pe cetate, datat la începutul veacului al XV-lea. În caroul 3 al acestui nivel, deci într-un loc nederanjat de săpăturile anterioare, s-a descoperit la adâncimea de 0,60 m o monedă de

aramă avind pe avers vulturul bicefal, iar pe revers monograma T (Terter).

Într-un studiu publicat cu doi ani în urmă am încercat să arătăm că acest gen de monede atribuit până atunci țarului bulgar Gheorghe Terter I¹, care a domnit la Tirnovo între 1279 și 1290, aparține în realitate unui alt Terter, de pe la sfârșitul secolului al XIV-lea. Acest Terter a fost identificat de noi cu un fiu al Dobrotici menționat ca atare în Cronica scurtă a împăraților bizantini².

Datarea cu circa 100 de ani mai târziu a monedelor de aramă cu vulturul bicefal pe o față și cu monograma lui Terter pe cealaltă față se întemeiază pe observații stilistice, dar și pe datele stratigrafice obținute în săpăturile de la Păcuiul lui Soare. Ce-i drept, ne lipsea argumentul strict numismatic. Iată, însă, că moneda descoperită în SIR, în vara anului 1979, este de natură să ofere și acest argument. Moneda în cauză este bătută peste o monedă atribuită lui Ivanco, urmașul lui Dobrotici la conducerea despotatului de Caliacra-Cavarna. Într-adevăr pe una din fețele monedei noastre se disting literele Π și Ο din cuvântul δεσπότης iar pe cealaltă față literele W și T din monogramă.

Dincolo de considerațiile noastre privitoare la identificarea lui Ivanco cu Terter să reținem deocamdată faptul demonstrației definitive că așa-zisele monede cu vultur bicefal ale lui Gh. Terter I aparțin, în realitate, unui despot dobrogean, care a guvernat regiunea din colțul de sud-vest al Dobrogei în ultima treime a celui de-al paisprezecelea veac.

Atenția cea mai mare în săpăturile de la Păcuiul lui Soare din vara lui 1979 a fost acordată secțiunilor S IX A și S IX B din zona portului — deschise în anul precedent. În aceste secțiuni despărțite de un mal cu lățimea de 1 m apăruseră încă din 1978 temeliile de piatră ale unor locuințe de suprafață avind dimensiunile de 4×4 m. Podeaua din lut galben, prezentind uneori urme de arsură, este relativ bine bătută. Din datele

Fig. 1. Păcuiul lui Soare. Monedă de bronz atribuită lui Andronic II și Mihail IX.

de care dispunem putem afirma că aceste locuințe, în număr de 3, ocupînd partea centrală a secțiunilor mai sus citate, au dăinuit în tot cursul celei de-a doua jumătăți a veacului al XIV-lea și în prima jumătate a veacului următor. Ele par a-și datora sfîrșitul, unui incendiu ale cărui urme, zăcînd la suprafață, nu s-au păstrat în întregime fiind risipite în decursul timpului de rădăcinile de copaci. În treacăt vom reaminti că cetatea din insula Păcuiul lui Soare este acoperită de

o pădure din copaci de floră dobrogeană (șingeri, călini, ulmi, vișini sălbatici, peri pădureți, viță sălbatecă etc.).

Extinzînd săpătura pe latura de vest a lui SIX A, a mai apărut o locuință de suprafață cu temelii de piatră și cu podeaua arsă. Această secțiune a fost marcată cu sigla SIX a.

De remarcat că în două din aceste locuințe s-a descoperit cîte o monedă de bronz emisă de Ivanco, fiul lui Dobrotici. În afara locuinței din SIX B, imediat lîngă temelia peretelui de nord, s-a găsit o monedă de bronz, în stare bună de conservare, emisă de Andronic al II-lea și fiul său Mihail al IX-lea (fig. 1). După cum se vede, moneda datează de la sfîrșitul secolului al XIII-lea — începutul secolului al XIV-lea. Este prima de acest gen descoperită la noi în țară. În SIX A, în afara locuinței amintite am găsit cîteva fragmente ceramice aparținînd unui urcior din pastă curată, smălțuit galben-marونیu. Interesant de subliniat că între tubul de scurgere și baza minereilor de o parte și de alta a gurii urciurului se află cîte o protuberanță reproducînd, într-o manieră naturalistă, chipul unui om.

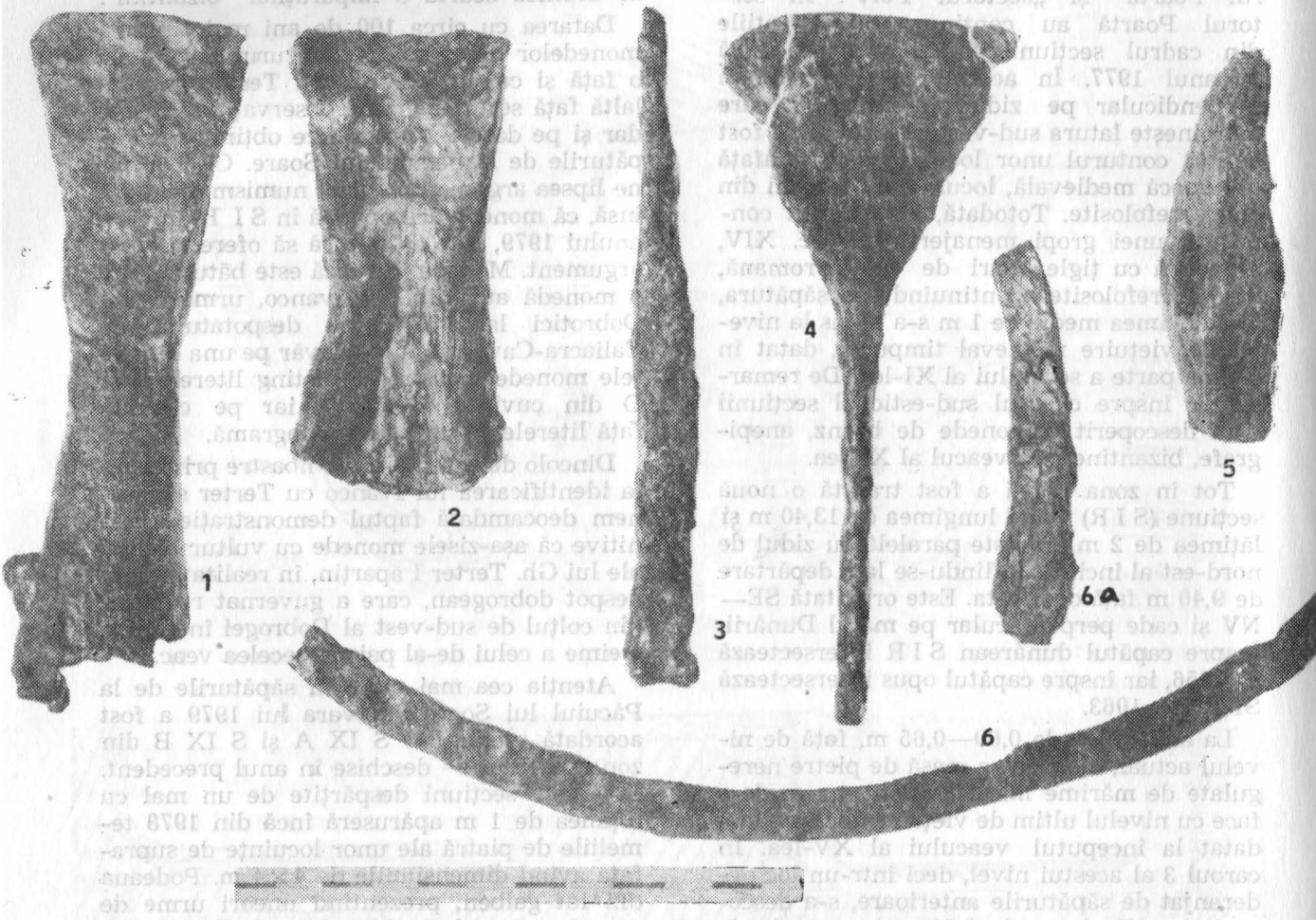

Fig. 2. Păcuiul lui Soare. Planul secțiunilor XIII—XIV.

La adâncimea de 1,20 m în toată suprafața secțiunilor S IX A și S IX B s-a dat peste nivelul al III-lea din primul strat arheologic corespunzând ultimei treimi a celui de-al XI-lea veac. În acest nivel, incendiat, după cum s-a stabilit, în ultima decadă a sec. XI³, s-au găsit numeroase fragmente ceramice caracteristice acelor vremuri: cruciulițe de bronz, mărgelile de sticlă, monede bizantine de bronz etc. Acestui nivel îi aparține o vatră de foc deschisă, mărginită de pietre de mărime mijlocie.

În ceea ce privește problemele stratigrafice nu a intervenit nimic nou de natură să modifice într-un fel sau altul ordonarea nivelurilor așa cum au fost stabilite încă de la începutul săpăturilor arheologice.

Printre piesele arheologice vom reține descoperirea următoarelor piese: garnitură de curea în formă de ancoră dublă, din bronz (secolul XIV), cruciuliță de bronz simplă, avînd pe față silueta Maicii Domnului în chip de orantă (secolele XII—XIV), cataramă de bronz în formă de liră din sec. XI, un amnar de fier în forma literei B, databil după cum se știe la sfîrșitul secolului XII—secolul XIII, patru plumburi turnate dar nefinisate, din categoria celor care erau folosite la închiderea scrisorilor; ele datează din secolul al XI-lea. Descoperirea ne îndrituiește să credem că la Păcuiul lui Soare se turnau asemenea plumburi. Au mai apărut cercei, inele, brățări, obiecte de uz casnic — ace, prîsnele, cuțite de fier, plăsele de os; unelte de pescuit: undițe, greutăți pentru plasă; arme, reprezentate, mai ales, de vîrfuri de săgeată, toate din secolul al XI-lea. Dintre obiectele

din sec. XIII—XIV ne rețin atenția două răzuitoare de tîmplărie, o cheie pentru lacăt cilindric, gripci, un ciocan de bijutier, o toartă pentru căldare, din fier (fig. 2).

Firește, în scurtul nostru raport nu ne vom opri și asupra ceramicii din secolele X—XI și secolele XIII—XIV—XV, pentru că, cu rare excepții, piesele descoperite în 1979 repetă formele și decorul celorlalte vase publicate în volumele I și II ale monografiei Păcuiul lui Soare.

Se cuvine să mai amintim și recuperarea a peste 80 de monede din secolele X—XV.

Apreciind la dreapta lor valoare descoperirile din acest an vom constata că ele vin să contureze și mai limpede atributele de oraș ale așezării medievale din insula dunăreană Păcuiul lui Soare.

Care era numele acestui oraș în antichitatea medievală? Vicina, după opinia noastră. Faptul în sine este certificat azi, în chip hotărîtor, de mențiunea din portulanul Hamilton (anul 1296)⁴ în care se precizează că de la gurile Dunării pînă la Vicina sînt 200 de mile (genoveze), ceea ce echivalează cu 347 km, adică aproximativ distanța de la Sulina la Păcuiul lui Soare.

NOTE

¹ N. A. Mușmov, *Monetiti i pečatite na bălgarskite care*, Sofia, 1924, p. 86—88.

² Petre Diaconu, SCIVA, 1978, 2, p. 185—201.

³ Petre Diaconu, în *Păcuiul lui Soare*, I, București, 1972, p. 53; idem, *Les Coumans au Bas-Danube*, București, 1977, p. 52—53.

⁴ B. Motzo, *Annali della Facolta di Lettera e Filosofia della Universita di Cagliari*, 8, 1947, p. 185—201.